

Io. Iacobi Zimmermanni [...] oratio de praecipiis virtutibus quibus s. theologiae professorem ornatum esse oportet

Autor(en): **Zimmermann, J. Jacob / Cramerus, Rudolphus**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum**

Band (Jahr): - **(1748)**

Heft 9

PDF erstellt am: **30.04.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-394617>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

JO. JACOBI ZIMMERMANNI

S. Theologiæ Professoris

ORATIO
DE
PRÆCIPUIS VIRTUTIBUS,

Quibus

S. THEOLOGIÆ PROFESSOREM

Ornatum esse oportet.

Dicta

A. D. 10. Septembris M DCC XXXVII.

Quum

Professionis Theologicæ Munus in Athenæo

Patio solemniter auspicaretur.

Accessit

brevis Vitæ, Fatorumque

JO. RUDOLPHI CRAMERI,

Antecessoris Clarissimi,

NARRATIO.

Tom. III.

A

Ex Litteris Vener. OSTERWALDII,
Theologi Neocom. b. m. ad Virum Celeberr.
J. B. OTTIUM.

Significabas Clariss. ZIMMERMANNUM Theologicam Professionem esse adeptum. Ab illo tempore accipi per BOURGETUM nostrum ipsius Orationem inauguralem, cui Vir Venerandus propria manu singularem benevolentiae suæ testificationem adscribere voluit. Te vero, mi Frater, rogo, ut ipsi gratias maximas agas meo nomine. Evidem dicere nequeo, quantum gaudii ex Lectione huius Orationis ceperim: Probantur mihi omnia ab initio ad finem; Deumque laudo, quod talentum Scholæ vestræ præfecerit Doctorem, qui summæ Eruditionis, Veritatis & Pacis amorem conjungat, talentumque in munere suo sibi proponat scopum, qualem utinam, quicunque Theologiam tractarunt, ob oculos habuissent. Idem mecum sentiunt Basilienses, in primis amicus ille meus multorum annorum Clariss. WERENFELSIUS, qui hanc Orationem satis laudare nequit.

Hoc Summorum Theologorum Judicium huc adscribendum esse sum ratus, ut confit ratio, ob quam hanc Orationem, cuius exempla iam longo tempore deficiunt, in Museo Helveticō ab obliuione vindicandam esse statui. J. B.

VIRO
AMPLISSIMO CONSULTISSIMO
LITTERATISSIMO
J.FELIC.NÜSCHELERO

ANTE ALIQUOT MENSES
OB MAXIMA SUA IN REMP. MERITA
PRIMUM AD
TRIBUNITIAM POTESTATEM,
POSTRIDIE VERO
RARISSIMO EXEMPLIO
AD
PROCONSULAREM DIGNITATEM
PLAUDENTIBUS
OMNIBUS BONIS ET PATRIÆ AMANTIBUS
EVECTO
MERCATORI FLORENTISSIMO.

Pro insigni erga se præstita Benevolentia
nullis meritis provocata
Beneficiisque

Hanc Orationem Inauguralem

In devotæ mentis tesseram , gratiæ
animi pignus

Sacram esse vult

AUCTOR.

COgitanti de quo potissimum argumento,
 Feria hac *Protomartyribus*, sive veris sive
 fictis, *Felici & Regulæ* sacra, more atque
 instituto Majorum, solemini Oratione ce-
 lebranda, in tanta *Virorum Amplissimorum* atque *Do-
 ctissimorum* copia, verba facturus essem, ipsa mu-
 neris, quod jam quidem mihi impositum est ratio
 indicare videbatur, quid mihi agendum esset.
 Omnes enim, quos huc magno numero conflu-
 xuros firmiter eram persuasus, non solum exspe-
 ctaturos credidi, quid novus ille homo & musteus
Theologus dignum tanto gradu esset prolatus;
 sed & eosdem ex hac ipsa Oratione experimen-
 tum aliquod capturos, utrum Disciplinæ sanctis-
 simæ atque nobilissimæ naturam, atque indolem
 calleret nec ne. Sumus enim omnes ita natura
 comparati, ut credamus, eos, qui scite de arte
 vel disciplina differunt, modo velint, ad eam
 rite tradendam multum conferre posse. Cumque
 nuper *Amplissimorum & Venerandorum Illustris Gym-
 nasii Procerum* consensu, Deo O. M. cuncta benigne
 moderante, tradendis sanctioribus Disciplinis admo-
 tus essem, & hac ipsa hora *Venerabilis Sacrorum An-
 tistitis* jussu & Auctoritate munera mei auspicio

ponenda essent, nihil rectius me facere posse existumavi, quam si pro ingenii modulo differerem de iis officiis, quæ præstanta sunt ei, qui gravissimo Theologiæ Professoris munere cum laude defungi velit. Verba igitur, *Auditores Nobilissimi, Amplissimi*, ut sine ambagibus in rem præsentem eam, facturus sum *de præcipuis virtutibus, quibus publicum Theologiæ Professorem ornatum esse oportet.* Argumentum profecto nisi omnia me fallant, dignum est, splendido hoc *Amplissimorum & Doctissimorum Virorum Confessu*, non tantum ob virtutum ipsarum, de quibus verba facturus sum nobilitatem, atque singularem præstantiam; sed hoc potissimum nomine, quod *Illustres & Venerandi Gymnasii nostri Præsides*, ex hoc ipso de me, futurisque meis laboribus conjecturam facere possint; dignum est hoc argumentum *persona mea*, quam in posterum dum vixero per Dei gratiam sustenturus sum; dum enim nobilissimarum virtutum mentionem facio, ipsa muneris ratio a me efflagitabit, ut in eas, tanquam in speculum frequentissime inspiciam, atque ex iis exemplum, quid in posterum faciendum sit, sumam. Consentaneum denique est hoc Argumentum futuris meis *Auditoribus* sacri in primis Ministerii Candidatis; ita enim mature discent, quodnam veri V. D. Ministri, sive Theologi, quod perinde est, officium sit, quibusve virtutibus, siquidem Deo placere velint, ornati esse debeant.

Hoc unum ergo restat, *Auditores O. Ordinum Amplissimi*, atque *Præstantissimi*, ut mihi, stylo piano atque facilis, quod Theologum decet, verba facturo, vacivas, nullisque præposterioris rumusculis obstru-

obstructas aures præbeatis. Ego saltem operam dabo, ut, quæ in medium prolatus sum, non possitis non intelligere.

De præcipuis autem virtutibus, quibus Theologiæ Professorem ornatum esse oportet, verba facturus, pulchre video, vitandæ omnis confusio-
nis causa, singula, de quibus dicturus sum, in certas classes esse dispescenda. Et mea quidem opinione rectissime ad quinque capita, quæ hic quidem quam maxime commemoranda sunt, referri possunt. Oportet enim Theologum 1.) esse *Eruditum*; 2.) *Veri amantem*. 3.) *Modestum*; 4.) *Pa-
cificum*; quinto denique loco *Pium*. Aut nescio ego plane quid Theologi nomine significetur, aut is hoc titulo dignissimus est, qui hisce virtutibus elucet atque floret.

Agite ergo *Auditores* singulas hasce virtutes animo atque affectu mecum percurrite & perpen-
dite, linguisque ac animis, ex veteri formula,
favete!

Prima igitur *Virtus*, quæ quidem inesse debet Theologo, est veri nominis *Eruditio*, quæ solida rerum præstantissimarum, divinarum præsertim, variarumque scientiarum, quæ ad sanctissimas dis-
ciplinas rite tractandas requiruntur, cognitione absolvitur; quo in primis pertinent S. Literas inter-
pretandi peritia; non proletaria Philosophiæ re-
centioris & Theologiæ Theoretico-Practicæ scien-
tia, rerumque in orbe, Ecclesia præsertim, per
omnia temporum intervalla gestarum, cognitio.
Hisce disciplinis si rite est imbutus Theologus no-

ster, Eruditus merito dici potest. At quoniam multi præpostoram Eruditionis Theologicæ opinionem animo habent infixam, paulo clarius, in quo vera illa Theologi Eruditio consistat, dicendum est. Ad eam igitur virtutem non requiritur, ut Theologus noster omnes difficultates, quæ quidem in S. Codice occurunt, tollere; ut Chronologicos & Genealogicos omnes nodos solvere; ut quicquid Prophetarum Oracula habent obscuri ad digitos referre, & definire; ut omnes ritus & consuetudines Hebræorum, & populorum Orientalium edifferere; ut τα βαθη, quæ circa originem mali, providentiæ divinæ administrationem reliquaque mysteria occurunt, explicare; ut omnes distinctiones veterum, & recentiorum Theologorum, quas necessitas, vel superbia, aut denique ignorantia peperit, in numerato habere; aut ut denique omnium dissidentium & stultissimorum qui unquam in terris vixerunt, hominum opiniones enarrare, & singillatim convellere possit. Hæc enim si ad perfectam Eruditii Theologi imaginem absolvendam necessario postularentur, fatendum esset, nullum unquam inter mortales extitisse Eрудитum, quod dicere absonum esset, Theologum. Omnis certe, qui sanctissimæ Disciplinæ gnarus est, rerumque divinarum veram atque accuratam habet notitiam, facile deprehendet, partem eorum, quæ narravimus, ita esse comparata, ut nulla acie ingenii cognosci, nullo, ne pertinacissimo quidem, labore & diligentia possint comparari; partem vero inter non necessaria penitus esse referenda. Agnoverunt hoc illi, qui in hisce Literis Principes fuerunt atque in iis consenuerunt. Rectius ergo de Eruditione Theologica sapiendum est.

est. Ad veram igitur, ut perspicue mentem nostram pandamus, Eruditionem, quam in Theologo desideramus, præter Linguarum, Philosophiæ, Theologiæ, Theoreticæ & Practicæ, Antiquitatum denique Ecclesiasticarum cognitionem, requiritur ante omnia, ut *Eruditio ipsius cum Sapientia sit conjuncta*. Sine hac divina virtute, quantacunque rerum divinarum & humanarum notitia sit instructus, frustra erit Theologus noster; quadrata rotundis, levia gravissimis, necessaria inutilibus miscebit; sine hac omnis ejus Eruditio similis erit chaoticæ massæ, in qua non bene junctorum discordia semina rerum; sine hac per omnem vitam in supervacuis desudabit, & cum larvis pugnabit; sine hac denique nunquam veræ castæque Religionis studium atque amorem in pectoribus Auditorum suorum accendet, sed Theologasti potius, id est, inepti rerum sanctissimarum & saluberrimarum tractatoris nomen merebitur.

Hæc vero Sapientia, si cum Eruditione, & variarum artium ac disciplinarum cognitione est conjuncta, incredibile quantum confert, ad ingenerandam veram solidamque rerum divinarum notitiam, ad persuadendos etiam pertinaces de gravitate, dignitate atque præstantia muneris Theologici. Consistit autem *erudita illa Sapientia* Theologi in eo potissimum, ut veram, solidam & masculam Religionis Christianæ ideam animo habeat infixam; ut singulas ejus partes, quatenus vel naturali consecutionis lege vel volente ita Deo inter se sunt consociatæ, habeat perspectas; ut non tantum cognoscat fontes errorum cœlesti veritati insidianantium, & pietati nocivum

A 5 peri-

periculum concitantium ; sed & quid ad obstruenda
 hæc mala eheu ! latius semper serpentia , facien-
 dum sit , rite intelligat . Probe insuper intelligat
 Eruditus noster Theologus , quid in controversiis ,
 quæ inter dissidentes Christianorum familias agi-
 tantur , leve vel grave , momentosum vel inane
 sit , quidque adeo maxime probandum , inculcan-
 dum , convellendum , quid vero silentio trans-
 mittendum , aut *isogias evena* enarrandum . Pul-
 chre in primis calleat Theologus noster , quid tem-
 pora quibus vivit , depositant ; habent enim disci-
 plinæ omnes , sic & opiniones hominum & erro-
 res , sua fata : quidam errores absurditate sua sponte
 corruunt , alii omnium ætatum sunt ; quidam pa-
 rum nocent Reipublicæ Christianæ ; alii saluti
 omnium insidias struunt , mentesque Deo sacras
 a sanctissimis officiis Deo & Soteri nostro Jesu
 Christo præstandis revocant . Quemadmodum
 autem ad errorum & temporum fata diligenter ani-
 mum convertit Theologus noster , sic Auditorum
 suorum quammaxime rationem habendam esse cre-
 dit ; nonsolum enim novit , Adolescentium inge-
 nia varia esse , sed & perspectum habet , quid in
 hac tenera & lubrica ætate quammaxime sit ur-
 gendum . Veri nominis Theologi est , quantum
 ingenio , laboribus , atque precibus valet , con-
 niti , ut futuri Verbi divini Ministri sciant , & qui-
 dem haud perfunctorie , quid ad cœlestem illam
 Jesu Christi Sapientiam edocendam , explicandam ,
 probandam , vindicandam , latiusque proferendam
 quammaxime necessarium sit ; cumque eum latere
 non possit , Religionem Christianam totam , quan-
 ta quanta est , doctrinam esse veritatis , quæ secun-
 dum pietatem est ; eam in affectibus potius sitam
 quam

quam in Syllogismis, vitam magis quam disputationem, afflatum potius quam Eruditionem, transformationem denique magis quam rationem esse; non minus operam dabit eruditus noster Theologus, ut vera & salutaria Jesu Christi præcepta, sine quibus ne alumni quidem sanctissimæ disciplinæ, nedum ejus Legati esse possumus, Auditoribus suis inculcat, quam vero capita Religionis scitu ad salutem necessaria, idque ad exemplum ipsius sanctissimi nostri Soteris, inter omnes Sapientiæ Doctores & Theologos, qui unquam terris illuxerunt Eruditissimi, atque Prudentissimi: probe insuper gnarus est Theologus noster, Ministris in agro cum superstitione potius, præjudicatis opinionibus, erroribus popularibus saluti animalium nocivis, cum vitiis denique varii generis, quam vero cum speciosis erroribus, quos superbia quorundam Eruditorum male sanorum peperit, perpetuum bellum fore: muniendos igitur esse S. Ministerii Candidatos contra ea potissimum, quæ maxime nocere possunt, edocendosque, qua ratione efficere possint, ut cœlestis sapientia radices in animis Auditorum suorum agat. Denique, ut alia multa, quæ ob angustos temporis limites silentio prætermitti debent omittam, operam dabit Eruditus noster Theologus, ut quicquid explicat atque docet gravissimis argumentis & locis Scripturæ probet, neque tam ad argumentorum multitudinem, quam vero ad eorum pondus attendat; ut facili methodo, clare & perspicue cœlestis Sapientiæ decreta non ex *Scoti*, vel *Thomæ*, aut aliorum Sophorum scriptis petita, sed ex ipsius Revelationis penu deprompta, Christi, atque Apostolorum auctoritate subnixa, propinet. Quod si ita

caussam

caussam sanctissimæ Religionis agat Theologus noster, quantum per ingenium & imbecillitatem humanam licet, merito eum *Eruditus* atque *Sapientis Doctoris* officio defunctum esse omnes, qui suo rem quamque pretio æstimare sciunt, affirmabunt.

II. Ad hanc autem tantam, tamque præclaram Eruditionem, & Sapientiam Theologus noster pervenire non potest, nisi pertinaci diligentia, Amore cum primis Veri acerrimo; igitur *Veri Amantissimum* esse decet Theologum. Cum enim nullæ disciplinæ, eæ præsertim, quæ de rebus maximi momenti agunt, rite cognosci possint sine incredibili studio & diligentia, perinde autem non sit veri cognoscendi cupido, utrum rite atque recte disciplinæ alicujus fundamenta, indolem, atque naturam cognoverit nec ne; necesse est, ut ardentissimo veritatis addiscendæ teneatur desiderio, nihilque eorum reliqui faciat, quæ ad omnes sinus atque angulos disciplinæ rite cognoscendæ perveftigandos facere possunt. Hoc *Studium* autem *Veri* cum necessarium sit in omnibus disciplinis ac artibus rite cognoscendis, nemo non videt Theologum præcipue divinæ hujus virtutis amore totum tactum & constrictum esse debere. Non enim hic agitur de lana caprina, de rebus nemini profuturis, de felici conjectura aut emendatione loci corrupti, de hypothesis veterum aut recentiorum Philosophorum spinosis potius quam utilibus; sed agitur de rebus sanctissimis, divinissimis, & cum æterna hominum salute connexis: Quæritur hic, utrum totum Universum & quicquid in eo admirabile est, casu, an vero divina, sapientissima, atque potentissima caussa a mundo diversa

diversa productum & ad certos fines exornatum
 sit; Quæritur, providane Dei cura cuncta maxima
 medioxima regantur; Quæritur, utrum mentes si-
 mul cum corpore intereant, an vero morte ca-
 reant, æternum durent, pænarum & præmiorum
 capaces futuræ; Quæritur, utrum Revelatio quæ-
 dam divinitus concessa adsit, & utrum illi certa
 & infallibilia divinæ originis insint vestigia; Quæ-
 ritur, utrum libri, qui in manibus Christianorum
 sunt, quosque dissentientes licet in omnibus fere
 aliis capitibus Christianorum familiæ pro divinis
 Oraculis habent, male consutus maleferiotorum
 hominum cento sit nec ne; Quæritur, quænam
 posita etiam & concessa libri hujus divina origine
 vera ad salutem obtainendam via sit; Quæritur,
 unde factum sit, ut tanta labes genus humanum
 invaserit, tantaque malorum agmina infestent,
 quæque curandæ naturæ humanæ posita sint a
 Deo media; Quæritur, utrum Jesus Christus verus
 sit Messias, per quem solum spem beatæ immor-
 talitatis consequendæ habere possimus; Quæritur,
 utrum is non solum sanctissimam disciplinam mor-
 talibus attulerit, miraculis confirmarit, ad eam
 obsignandam a mortuis fuerit revocatus, sed &
 utrum morte sua jus vitæ æternæ consequendæ
 pro nobis fuerit adeptus; Quæritur, quibus virtu-
 tibus vir sapiens & disciplinæ sanctissimæ alumnus
 ornatus esse debeat, quid vitandum, quid vero
 adpetendum, quænam vera, certa, & infallibilia
 purgatæ mentis, & veri Christianismi indicia, ut
 alia multa, quæ scire veri rectique amantium in-
 terest, silentio præteream. Num autem, testem
 cuiusque conscientiam esse volo, num inquam
 perinde est, quicquid de rebus adeo gravibus sen-
 tiamus

tiamus nec ne? certe aut dicendum , inter verum & falsum , inter opiniones stultissimas & veritates saluberrimas , inter leve & arduum nullum esse discrimen , quod ne ipsa quidem adseruerit impudentia ; aut concedendum , has ipsas propositio- nes , de quibus sollicitum esse oportet Theologum , scitu , cognituque quam maxime esse necessarias , omniumque , qui vera rerum pretia norunt , at- tentione dignissimas . Quod si vero hoc est , *Auditores* , de quo neminem vestrum dubitare persua- sus sum , manifestum est , haec omnia a Theologo rite perpendi , nedum aliis recte inculcari non posse , nisi veri cognoscendi acerrimo præditus atque incensus sit studio : Satisfactus ergo Theo- logus officio suo S. Literas diurna nocturnaque versabit manu , vocabit in auxilium nonsolum di- vinæ & cœlestis gratiæ Auctorem Deum , ut mira- bilia legis suæ perspicue mentis oculis offerat , te- nebrasque præjudicatarum opinionum , φιλαυτιας , superbiæ , & pravorum animi studiorum dispellat ; sed & doctissimos omnis ævi Interpretes , quos quidem ad manus habere potest , consulat , & quicquid ex omni parte ad verum Oraculorum di- vinorum sensum eruendum facere potest , conqui- sitis undique præsidiis colligit . In hoc vero san- cto studio ita versabitur *Noster* , ut non potissimum quærat , quid auctoritati suæ , sectæ suæ , hypo- thesisbus & opinionibus suis confirmandis & stabi- liendis inserviat , sed quid senserint & præceperint Moses & Prophetæ , Christus & Apostoli . Hoc si semel in animum suum induxit , si S. Literarum maxima dicitur reverentia , si id unum sancto quodam studio candide & simpliciter sine fuco at- que malo animo , summa vero pietate ac diligentia agit ,

agit, dubium non est, quin, quantum in hac rerum caligine, in tanta rerum difficillimarum copia, in tot discrepantibus opinionibus fieri potest, in arcem veri sit penetratus, atque ab omni periculoso errore liber sit futurus; neque enim credibile est, hominem reverentia singulari Numinis tactum, veri amantissimum, & circumspectum, in rebus maximi momenti a vero rectoque aberraturum esse. Idem *Veri studium* efficiet, ut ad explicanda & probanda S. Religionis capita, omnem diligentiam curamque adhibeat, singula, quæ ad probandam thesin ex S. Literis adferuntur loca sollicite examinet, ad veras Hermeneuticæ regulas expendat, & qua ratione ad confirmandam sententiam nostram faciant, Auditoribus suis plane, perspicue atque solide ostendat. In primis vero operam dabit, ut veritatum in S. Literis traditorum pondus probe expendat, atque ea quæ ipsius Christi & Apostolorum auctoritate cum salute acutissime sunt conjuncta, quæque adeo rite cognovisse omnium Christianorum interest, accurate distinguat ab iis, quæ sine veræ pietatis detimento & salutis dispendio ignorari possunt. Atque hæc feraci hoc disputationum Seculo non satis inculcari posse, omnes qui veræ Religionis naturam atque indolem cognitam atque perspectam habent, fatebuntur. Cumque nemini quicquam quod a mente sua alienum est sit tribuendum, atque in hoste etiam sit laudanda virtus, nonsolum ipse Dissidentium libros diligenter evolvet, eorum argumenta rite ponderabit, & ad S. Literarum normam tanquam Lydium lapidem exiget; sed & ubi illi necessitas est imposita cum veritatis hostibus congregundi, positis omnibus pravis ani-

mi studiis, sententiam eorum non male explicabit, non cum Invisorum hominum decretis conferet, momentum quæstionis non ultra modum exaggerabit, non invidiosa consectaria ex Adversariorum sententia deducet, sed candide atque corilate cum iis aget, atque ubi a vero aberrarunt, non convitiis, sed perspicuis argumentis, demonstrabit. Eum in finem, quantum per imbecillitatem humanam fieri potest, faceſſere jubebit præjudicatas opiniones, partium atque ſectæ studia, quæ a vero abducunt, pefſimique consultores eſſe ſolent; *Veritatem, Veritatem* inquam, unam in oculis feret, eam exosculabitur, probe ſciens, ad eam rite cognoscendam, tradendam & vindicandam ſe a Deo per æternas conſcientiæ leges eſſe obſtrictum. Hanc ubi cunque, & inter quos cunque deprehendit, amat; in ea deliciatur; hanc *Auditoribus* ſuis commendat; Ejus admirabilem vim in animis hominum oſtendit; ab ea nullis ſeſe ratiunculis, nullis partium ſtudiis abduci patitur. Hujus denique amore totum, quantus quantus eſt, ſeſe incenſum & abreptum eſſe, in ſermonibus, ſcriptis, universa denique vitæ ratione oſtendet.

III. Eruditioni & veritatis amori comitem adjungo *Modestiam*, per quam intelligo eam animi bene compoſiti aequabilitatem, qua quis de ſe modice, de aliis benigne ſentiens tractanda ſibi negotia prudenti moderatione expendit, uti ſingulorum naturæ, indoli, ac momento conſentaneum eſt. Hæc virtutum cæterarum, quibus homines nobilitari ſolent, vernix eſt. Hæc una, cæteris omnibus præsentibus ſi deficiat, decus omne atque ornementum ereptum dicas. Sume Philologum,

gum, aut *Criticum literatissimum*, *Oratorem disertissimum*, *Philosophum subtilissimum*, sed superbum, inflatum, sibi suffenum, omnesque æquitatis limites excedentem; tantum aberit, ut inter Sapientes laudem Eruditus sit consecuturus, ut postius eum Sapientes ludibrio sint exposituri, atque in Catalogum umbraticorum Doctorum, quos Galli *des pedants* vocant, sint relaturi. Quod si cæteris disciplinis, earumque Doctoribus sola hæc virtus tantam tamque incredibilem adfert gloriam, iisque conciliat optimi cujusque & doctissimi amorem; quid futurum esse credemus, si sanctissimæ disciplinæ Doctor egregia hac dote ornatus est? Singulari vero jure hanc virtutem sibi vindicat excellentissima disciplina Theologia, quoniam inter vietutes Christiano homine dignas non ultimum obtinet locum, atque in Jesu Christo, Theologorum omnium Capite atque Principe splendidissime eluxerat; In genere de ea loquendo ex accurata sui, scientiarumque, si de Eruditione sermo fit, cognitione oritur. Si quis Eruditus est & scientiarum abdita penetravit, quo magis ad ingenii humani imbecillitatem, ad impenetrabilem plerumque rerum mentibus vel sensibus objectarum naturam, ad dissidentes virorum etiam perspicacissimorum sententias animum convertit, fieri alter non potest, quin necessitate compulsus incipiat de se suaque Eruditione modice sentire. Quivis pulvisculus, quælibet monas, ut moderni Philosophi loquuntur, ignorantiae nostræ testes erunt omni exceptione majores: norunt hoc omnes, qui in disciplinis Philosophicis hospites non sunt. Quod si in cæteris disciplinis, Philosophicis præsertim, in quibus excolendis omnes rationis vires expli-

cant ingenia ad meditationes abstrusissimas veluti natura facta, tanta tamque incredibilis ingenii humani cæcitas naturæque rerum ambigua occurrit cognitio, quid mirum, si in Revelatione, ubi de rebus altissimis atque divinissimis, v. gr. de Consiliis divinis ante omne ævum captis; de Electione inter tot possibiles alios mundi hujus, tot malis obruti; de Creatione omnium rerum ex nihilo; de Providentiæ divinæ in regno Naturæ & Gratiæ administratione; de propagatione labis in omne genus humanum sese diffundentis; de arcans in mentes humanas operationibus; de Mysterio S. S. Trinitatis, de conjunctione intima Soteris in carne manifestati cum divina natura, aliisque non minus sublimibus rebus agitur, suam sæpe Theologus fateri debet ignorantiam? ut jam nihil dicam de iis, quæ extrinsecus accedunt in hoc Literarum genere, puta de antiquissimis historiis & ritibus; de singularibus vocibus atque phrasibus Hebræorum; de rebus gestis populorum quibuscum olim negotia Hebræis intercesserant, & ad quas Prophetæ digitum intendere videntur; de scopo, fine, & occasione singularum prophetiarum & hymnorum; de temporibus quibus quæque facta dicuntur &c. Dies certe, & latera me deficerent, *Auditores*, si in patentissimum hunc campum expatriari, & ample differere vellem, quantæ, nou mea, quæ leve apud vos pondus habitura esset, tyrone utpote in sublimi hac scientia, sed doctissimorum Theologorum sententia, in multis divinæ nobilissimæque Scientiæ partibus occurrant tenebræ, quamque difficile sit illas post eruditissimorum Virorum omnibus disciplinis excultorum irritos labores, dispellere. Atque hæc ipsa Mode-

sia etiam efficit, ut de aliorum opinionibus benigne semper judicet, atque ubi ubi licet, bonas in partes, quæ minus caute atque circumspecte dicta sunt interpretetur Theologus. Quod sibi fieri vult aliis etiam facit; probe cognoscit mentis humanæ imbecillitatem; haud ignorat quam varia sint hominum ingenia; perspectum habet, non convitiis atque probris, sed argumentis perspicuis atque solidis, lenitate in primis, errores mortalibus eximi; placide modesteque monitos in viam revocari, nobis conciliari, neque ita agendo ullum detrimentum pati Veritatem: nunquam, quod eheu tamen feraci hoc disputationum seculo & quod invitus dico, a Theologis frequentissime fieri solet, ubi de erroribus refutandis agitur, ad intimos animorum recessus provocabit, demonstratus, errantem nonnisi data opera, & malo animo a vero rectoque deflectere; potius rem ipsam in se, suaque natura spectatam expendet, atque ad rationis atque Revelationis normam examinabit. Cætera Deo cordium scrutatori, & malorum vindici permittet.

Neque circa errores duntaxat hanc sibi legem fixam esse persuasum habet Theologus, sed in primis hoc sibi impositum esse officium credet, ubi de S. Literarum interpretatione agitur. Hic, hic sane singulari prudentia & modestia opus est. non vit Theologus S. L. explicaturus rem sibi non esse cum *Aristophane* aliquo aut *Plauto*, sed Sanctissimo Numine; nunquam igitur adeo sibi præfideris est Theologus noster, ut in explicandis difficilimis locis se unum sapere, rectumque cognoscere putet, sed & alias audiendos, neque dissentientes

temere exagitandos existumabit; temerarias, violentas, atque audaces, Dei præsertim virtutibus molestas conjecturas, atque interpretationes singulari studio evitabit, necque quicquam pravis concedet affectibus: uti enim vel peritissimus Astronomus (*verba sunt Erudit & pii Theologi*) optimis tubis instructus nullas instituere observationes potest, ubi aër crassioribus nebulis nubibusque obseptus est, quæ astrorum conspectum intercipiunt: ita etiam Interpres lucidissima illa veritatum cælestium sydera in S. Scripturis minime observabit, nisi animum serenum & tranquillum & a distractionibus turbulentisque affectibus liberum attulerit, quamvis cæterum ingenti Eruditionis apparatus instructus. Ubi de maxime sublimibus Religionis Christianæ mysteriis explicandis agitur, a Scholasticorum distinctionibus nugisque sibi temperabit, potiusque ignorantiam suam fatebitur, quam ut tenebras offundat rebus sanctissimis. *Modestiam* suam etiam manifestam faciet Theologus in explicandis typis, & Prophetiis, quam nostra & Patrum nostrorum memoria in multis Theologis Reformatis, Belgis præsertim, jure desiderarunt Viri docti. evitanda hæc sunt in primis seculo nostro, quo longe petitas illas allusiones, atque imaginationis aberrationes non solum ferre non possunt erectiora ingenia, sed & Incredulis, quorum eheu hodie magnus est numerus! sine necessitate Sanctissimis rebus insultandi exhibetur occasio. Inter audaciam ergo atque temeritatem, & inter servile obsequium medius incedet Theologus noster, cum rerum ipsarum sublimitate, tum reverentia erga sacras Literas ductus, atque perpetuo captus: nemini denique sensum, quem ipsem
aut

aut industria reperit, aut ab aliis didicit, temere obtrudit, probe gnarus omnibus ex æquo libertatem esse concessam, id quod verum esse putant, arripiendi & amplectendi.

Quantam *divina* hæc *virtus* utilitatem Rebus publicis, Ecclesiis, Academiis; quantam componendis fratrum dissidentium litibus, & bellis litterariis, nulos triumphos habituris, adferat; quam uberes fructus ferat in animis studiosorum; quam late denique fæse diffundat, vix verbis *Audtores*, exprimi potest: temperare mihi non possum, quin Theologi, ut doctissimi, sic modestiæ laude in primis nobilissimi, H. *Witsii* nempe de hac ipsa Theologi virtute differentis verba adducam. Hic in Oratione inaugurali ad *Lugdunenses* habita, divinæ hujus virtutis amore abreptus in hæc erupit verba. „ Dici denique (inquit) non potest, „ quantum commodorum in rem Literarum ac „ Religionis publicam illatura Modestia sit. Quid „ animum Deo loquenti docilem & obsequiosum „ præstabit? *Modestia*. Quid eundem a tremendorum Mysteriorum male consulta temeratione „ arcebit ac deterrebit? *Modestia*. Quid sanctissimæ Religionis nostræ dogmata felici in animos illapsu veritatis amantibus persuadebit? „ Tractantium ea Interpretum *Modestia*. Quid „ infastas lites vel præveniet, vel dirimet? Quid „ inutiles, sed magno sæpe animorum motu agitatas controversias componet? *Modestia*. Quid „ ubi pugnam pro Dei caussa detrectare nullo pacto licet, victoriam conciliabit & faciliorem „ & laudabiliorem? Domicantis *Modestia*. Quid „ infas-

„ insanum novaturiendi pruritum, quid partjum
 „ studia, quid nocentissimarum factionum pestem
 „ e Scholis & Ecclesiis pellet? *Modestia.* Quid
 „ animos manusque in sancta inviolabilis pacis &
 „ amicitiae fœdera junget? Eadem *Modestia.* O
 „ sancta & beata *Modestia*, tot averrunca mala-
 „ rum pestium, tantorumque conciliatrix Bono-
 „ rum, quo te terrarum proripis? cur oculis te
 „ nostris subducis tuique tabentes desiderio mi-
 „ sere destituis? Siste gradum, redi propitia, oc-
 „ cupa animos nostros, inque iis placidissimi do-
 „ minatus tui thronum: occupa hanc Academiam,
 „ hanc Cathedram, tuis devotam sacris, cre-
 „ pante invidia, frendente discordia, fremente
 „ ambitione, conculcatisque omnibus Erebi mon-
 „ stris, & exulare jusso, quidquid perpetuæ ad-
 „ versatur tranquillitati, tuo nos præsidio, tuis
 „ muneribus æternum bea. Ita *eximus* ille *Theo-*
logus: Cujus voto & meum addo.

IV. Cum hac nobilissima Virtute arctissime
 connexum est *Studium Pacis*, seu sincerus animi
 affectus, veritatem animo tranquillo sine alterius
 læsione & infectione docendi, & tuendi; erran-
 tem lenissime tractandi; eum in viam, argumen-
 tis sincerum amorem spirantibus, revocandi; er-
 roribus, quos parum cavet natura humana, qui-
 que vel ex connata mortalibus ingenii imbecilli-
 tate, vel obscura rerum credendarum repræsen-
 tatione oriuntur, neque spem beatæ immortalita-
 tis intervertunt, ignoscendi. *Studium* certe ut
 Christiano homine omni, sic *Theologo* cumpri-
 mis dignissimum, quodque mirificum ei decus at-
 que *Ornamentum* adfert. *Hoc ipsum autem la-*
tius

tius adhuc patet, quam Modestia. Hæc enim in circumspecto, prudentique sui actionumque suarum examine, & benigno de aliorum Institutis judicio, potissimum consistit. Illud vero sincerum, ardens & perpetuum desiderium, animos hominum sibi conciliandi, errantes revocandi, opiniones, quantum veritatis natura atque indoles patitur, benigne interpretandi, atque cum iis, quos neque Christus, neque Apostoli communione veræ Ecclesiæ excludendos esse injunxerunt, in arctissimam Societatem cœundi, involvit. Virtus certe, sive Rempublicam, sive Ecclesiam consideres, sive ad præcepta & exempla Jesu Christi & Apostolorum attendas, sive denique ad incredibilem vim, quam habet in animos hominum respicias, Theologo dignissima. Principium, quo innititur pulcherrima hæc virtus, est amor proximi, divinis & humanis legibus nobis injunctus. Proximus est omnis homo cuicunque tandem opinioni & sectæ addictus sit: non enim desinit errans esse homo, neque adeo solutus est Theologus unquam generali illo & omnibus mortalibus injuncto amoris officio. Quanquam enim plurimum intersit, quibus quisque rationibus ad opinionem aliquam tuendam inductus sit, atque inter graviter errantes, & cespitantes duntaxat in rebus minoris momenti, magnum sit discrimen; certum tamen est, nil magis ad qualitercunque errantes lucrando conducere posse, pacifica & amicabili tractandi ratione. Non quæritur, utrum erroribus ipsis albus sit adjiciendus calculus, aut utrum sit asserendum, perinde esse quamcunque opinionem in rebus ad Religionem spectantibus amplectamur, quod nemo sanæ mentis dixerit; sed utrum ani-

mus salutis aliorum cupidus, modestus & pacifi-
 cus non plus efficiat ad errantem in viam redu-
 cendum, nobisque & Deo conciliandum, quam
 vero præposterum quoddam, morosum & super-
 bum errantibus insultandi studium, studium erro-
 res in majus extollendi, ex qualibet, ut habet pro-
 verbium, musca Elephantem faciendi, verbo quic-
 quid argumenta ab invidia petita suggerunt, pleno
 horreo in eum conjicendi. Atque hoc non solum
 verum esse quilibet, qui quid amor proximi de-
 poscat, perspectum habet, quæque errantium &
 errorum natura sit cognoscit, facile concesserit;
 sed & hoc ipsum pacis studium a Christo & Apo-
 stolis fuit injunctum, ipsoque opere variis ratio-
 nibus & occasionibus demonstratum. Sanctissi-
 mus noster Soter & Apostoli, ad quod probe
 attendendum est, ipsos animorum recessus habe-
 bant perspectos, quidque homines impedit, quo
 minus cælesti disciplinæ nomen darent, accura-
 tissime sciebant, quibus donis homines cæteri,
 ipsi etiam, quod nemo negat, Theologi destituti
 sunt; hoc tamen non obstante divinam illam vir-
 tutem non solum commendarunt, sed & Exemplo
 suo confirmarunt. Quis nescit discipulos Jesu
 Christi perpetuos licet admirabilis doctrinæ Audi-
 tores, multis iisque gravibus fuisse erroribus ob-
 noxios? Eos tamen propterea non odio habuit,
 nedum insectatus est divinus Doctor, sed instar
 benigni Parentis castigavit, erroresque sensim sen-
 simque animis eorum exemit, atque dum majore
 luce superfunderentur, exspectavit. Idem beni-
 gnissimus noster Soter & infallibilis Doctor, non
 solum pacificos beatos esse prædicavit, sed &
 Exemplo suo, qua ratione cum errantibus ver-
 sandum

sandum sit, nos edocuit. Cum aliquando, ut
hoc unum adducam, licet per totam vitam divi-
næ hujus virtutis radios undiquaque sparserit, cum
inquam aliquando una cum discipulis in vicum
quendam Samaritanorum pervenisset, atque ut
cælesti voci vacivas aures darent, sed frustra, mo-
nuisset, discipulique præpostero Zelo incensi po-
stulassent, ut igne cælitus demisso pænas de per-
tinacibus Samaritanis sumeret, respondit: *Nescitis
cujusmodi spiritus filii sitis vos.* Quid autem aliud
Auditores hoc ipso significare voluit optimus noster
& pacis amantissimus Doctor, quam iram, super-
biā, vindictæ cupiditatem, insultandi errantibus
studium, a norma sanctissimæ suæ disciplinæ pe-
nitus adhorrere, atque lenitate, patientia, & com-
miseratione opus esse ad cælestem doctrinam ani-
mis hominum infigendam, latius proferendam,
atque ab erroribus vindicandam. Discipuli tanti
Magistri majore luce collustrati, & inusitata Spir-
itus S. gratia superfusi, undiquaque per Imperii
Romani fines iter facientes cælestem Sapientiam
cunctos edocturi, modeste, prudenter & amore pleni
errantes monebant, ad amplectendam sanctissimam
Christi disciplinam suaviter invitabant, nævosque
Judæorum, & Gentilium animis tenaciter infixos
non uno iectu, sed per intervalla eximendos esse
putabant, litesque in primis nascentis Ecclesiæ
cætibus ortas prudenti lenitate componendas esse
censebant. Paulus ipse non uno in loco, plenus
licet Zeli pro gloria Dei & amplificando regno
Iesu Christi, Theologus, ait esse oportere non
percussores, non pugnaces, sed moderatos, mansuetos,
& convitiandi libidine alienos, in lenitate adversarios eru-
dientes. Idem vitandos equidem jussérat homines

pravis studiis captos, & disciplinæ cœlesti data
 opera insidias struentes, sed vitandos inquam; non
 convitiandos, non lædendos, non insectandos, ne-
 dum ad necem deposcendos, quod tamen majore
 jure, siquidem id unquam legibus divinis permitti
 posset, facere potuisset, cum dono Infallibilitatis,
 quo nos Theologi omnes caremus, & potestate
 miraculorum patrandorum instructus probe calle-
 ret, errantes illius ætatis non sufficientis lucis de-
 fectu, aut ingenii quadam imbecillitate, sed su-
 perbia, ambitione & voluptatum amore præpediri,
 quo minus capessendæ sanctissimæ disciplinæ ani-
 mos adjicerent. Et profecto hoc ipso Sanctissimus
 noster Soter ipsiusque discipuli ostenderunt, quo
 spiritu ducerentur, quamque casta, atque divina
 sit Religio ab ipsis tradita. Veteres Sapientiæ aut
 potius insanientis Sapientiæ Consulti, diversitate
 opinionum inter se distracti cerdonum ritu quasi
 de palma certarunt, quid altercando, rixando,
 insectando & convitiando possent, adeo ut ra-
 bies hæc a Sapientibus inter ipsos Viris, *Luciano*
 præsertim, uti merebatur, non solum false fuerit
 perstricta, sed & vehementissime exagitata: at do-
 cendi ratio Christi & Apostolorum nonnisi pacis
 & amoris studium spirabat. Et certe quisquis na-
 turam indolemque veritatis & errorum attenta-
 mente perpendit, facile deprehendet, nihil esse
 ad veritatem animis hominum insinuandam, erro-
 res contra iis eximendos, placido hoc & pacifico
 studio aptius & accommodatius: veritas alia ra-
 tione demonstrari non potest quam argumentis;
 argumenta autem vim suam atque efficaciam in
 animos hominum non exerunt, nisi iis ita utaris,
 ut is, quem verum, idque maximi momenti,

edo-

edocere vis sentiat, te amore ejus tactum esse; te bene ipsi cupere, atque nihil magis in votis habere, quam ut Deo concilietur, veræque & cælestis Sapientiæ uberrimos percipiat fructus. Idem dicendum, si errantem corrigerem velis; errans dum errat, recte se sentire atque agere putat; errorem pro veritate deosculatur, ignorantia, præjudicatis opinionibus, auctoritate Majorum, aut pravis studiis abreptus. Quid igitur? num convitiis, insectationibus, vel pœnis fieri posse existumamus, ut placide argumenta nostra expendat? ut in nostram sententiam concedat, & victas det veritati manus? certe non magis credibile est, violentis ejusmodi mediis errantem in viam iri reductum, quam certum urbem munitam syllogismis expugnatum iri. Contra si amice, modeste, & pacifice cum eo agas, spes est, eum, siquidem serena mente ad opinio-
num suarum fundamenta oculos convertit, erro-
ribus valedicturum, aut si id non fit, non male tamen de nobis sensurum: omnes certe veri rerum æstimatores judicabunt, nos officio nostro ex aſſe satisfecisse. Neque hoc duntaxat ex ipsius veritatis atque erroris indole sponte enasci palam est, sed & idem omnium temporum & seculorum experientia comprobavit. Quid enim quæſo cælestem doctrinam nullis pravis hominum studiis blandientem, primis post excessum Christi & Apo-
stolorum Seculis, adeo Gentilibus commendavit, tantosque in animis eorum stimulus excitavit, ut tanto tamque generoso impetu incitati, exquisitissima tormenta, & mortem ipsam perpeterentur, quid inquam divinam illam Sapientiam, quam Philosophi illius ætatis pro stulta quadam & inepta redulitate habebant, adeo commendavit veri

aman-

amantibus, num cavillationes primorum Christianorum, num proscriptiones, carceres? an vero amica, lacrymis mixta, argumentis suffulta, precibus contemperata eorundem piorum hominum Oratio? Quinam magis Reipublicæ ac Ecclesiæ saluti detraxerunt, quam Theologi rixosi, superbi, disputaces? quid tantas, tamque acerbas turbas primis post Imperium Constantini annis, & sequenti ætate magis excitavit, quam intempestiva Orthodoxorum pariter & Heterodoxorum uti vocantur, cum dissidentibus agendi ratio? postquam enim semel pestilens opinio, Augustini contra Donatistas libellus non parum confirmata, in animos hominum irrepisset, errantes nimirum quosvis sine discrimine atro carbone non solum esse notandos, sed persequendos, infectandos, & quidquid præposterus Zelus, quicquid ira ac superbia, pessimi Consulentes, suadere possent, contra miseros homines esse adhibendum, infinitis malis nullum finem habituriis fores apertæ, atque Religionis nomine, quidquid unquam sceleratum atque impium factum & tentatum fuerat, excusatum, innumeri Hypocritæ facti, Religioque ipsa sanctissima Incredulorum cachinnis objecta, atque inter Christianos hydra quædam malorum caput extulit. Possem si vellem integrarum Sectarum, vel Privatorum Exemplo, ex omnis ævi historia, sacra præsertim id comprobare, nisi vererer, ne de Eruditione vestra minus præclare sentire viderer: quis enim tandem Eruditorum hæc ignorat? Et quid tandem funestas illas lites inter Fratres post tempora Reformationis exortas, & eheu adhucdum durantes aluit, auxit, confirmavitque magis, quam Theologorum quorundam male sanus fervor, in judicando

cando superbia , & alios insectandi studium ? quid contra a multis retro annis nuperprimeque , atque utinam tandem non sine successu ! spem nobis injecerat pacis alicujus sacræ ineundæ , promovendæ , & tandem ad finem perducendæ , quam vero ad pacem , moderationem , & leves illas controversias componendi studium non sine Providentia Dei incitata ingenia ? At audio quosdam dicturos , me verbosum satis esse in hoc pacis studio commendando , dememinisse autem veritatis , cuius studiosissimum esse oporteat Theologum , Zelique quo armatus esse debeat . At in salvo res est *Auditores* ; nihil detrahit pacis studium veritati ; licebit , imo oportebit semper Theologum ἀληθευειν τὸν ἄγαρν : non postulat hoc studium , ut gravem errorem , levem esse dicamus aut plane excusemus , nedum ut pacis caussa gravissimis erroribus patrocinemur : alienum hoc est a sanctissima disciplina , atque a pietate & gravitate Theologi . Hoc unum studium istud pacis depositit , ut nemini temere insultes ; ut errantem consiliis plenis amoris & perspicuis argumentis in viam revokes ; ut mala non exageres ; ut fratri in levibus erranti ignoscas ; ut quicquid lenitas , amor & preces efficere possunt , ad lucrandum eum adhibeas . Hæc omnia salva veritate , salva *Orthodoxia* fieri possunt , & debent . Bono etiam sis animo , tu quisquis es , qui te Zelo Dei incensum esse ait ad oppugnandos dissentientes . Si enim Zelus tuus veri nominis Zelus sit , non cæcus impetus , non Zelus pro opinionibus tuis , non Zelus pro auctoritate tua , gloria tua , secta tua , commodis tuis ; sed potius Zelus pro gloria Dei , Dei inquam , Zelus non magis errori , quam vitiis inimicus , Zelus amore proximi & veritatis

ritatis unius injectus, Zelus cum prudentia & charitate conjunctus, Zelus qui per omnes animi tui ut ita dicam artus atque sinus sese diffundat, atque vitiis omnibus bellum indicat, Zelus denique purus, castus, Dei ipsius, Christi, & Apostolorum exemplis roboratus, si inquam hic Zelus perfectus tuum implevit, pacis & veritatis studio non solum non obstaculum ponet, sed potius verum atque castum veritatis amorem progenerabit.

V. His tandem virtutibus omnibus accedere vel potius omnium radix esse debet vera *Pietas*, quæ dignitate prima, ultimo loco a nobis ponitur, quoniam ostendere animus est, cæteras omnes, quas enumeravimus virtutes, nisi hac accedente, vanas esse, saltem vero suo ornamento, præcipuoque præsidio destitutas. Antequam autem de necessitate & utilitate hujus virtutis, qua Theologum ornatum esse oportere dixi, agam, paucis, quoniam res ita postulat, quid per *Theologum pium* intelligam, dicendum est. Nimirum non eum hoc titulo dignum judicamus, qui morosus, tetricus atque caperata fronte est; qui in vultu omnibusque suis actionibus nescio quam austерitatē præ se fert; qui murmura secum semper & rabiosa silentia miscet; qui pietatis supremum gradum esse putat, singulos religionis systematicæ articulos ad digitos posse referre; qui proximutissimis opinionibus tanquam pro aris atque focis pugnat; qui ad qualemcumque dissensum fratribus, novamque opinionem, tanquam *Hannibal* esset ante portas, maximos suscitat clamores; qui in rebus indifferentibus, & ad pietatis studium promovendum nihil quicquam facientibus vindicantis

candis tamen , & tuendis servidissimus est ; qui singulis opinionibus & consuetudinibus Majorum tanquam saxo adhæret ; vitiis gravissimis ignoscit ac palpum obtrudit , in leviter vero dissentientes asperrimus , parata tollit cornua ; aut qui denique Mysticis nescio quibus contemplationibus intentus , Seraphici alicujus Doctoris gloriam quærit , perpetuis Deorum conviviis sese interesse jactitat , omnesque qui vel levissimas opiniones , sed *sua sententia* , & quidem *sola* , gravissimas , in dubium revocat quantum in se est ad tristia Tartara mittit : Sed is nostra opinione *pius* dicendus est *Theologus* , qui solidam , accuratam , atque masculam Religionis a Christo & Apostolis traditæ animo infiam habet imaginem ; qui eam solidis argumentis explicare , probare & vindicare potest ; qui gravis , veri rectique amans , candidus atque simplex est ; qui Deum ex animo amat , puroque & casto gloriæ divinæ ardet Zelo ; qui non minus erroribus quam vitiis perpetuum indixit bellum ; qui frequentius cum vitiis suis , quam cum Hæreticis pugnare solet ; qui semota omni hypocrisi , sæpe de rerum omnium vanitate , virtutis præcellentia , futura vita , de emendando depravato Christianismo non secum tantum cogitat , sed & cum cordatis viris , Auditoribus in primis suis loquitur ; qui sœpiissime precibus apud Deum intercedit , ejusque gratiam implorat ; qui omnes vires ad proferendam & latius disseminandam veram virtutem , atque pietatem impendit ; qui ad Sanctissimi Soteris Exemplar , quantum in hac rerum caligine fieri potest , omnia sua instituta & consilia exigit ; qui non tam laborat ut Eruditus & Celebris Doctor , quam vero ut *pius* & *Dei amicus* evadat ;
qui

qui nihil eorum intermittit, quæ ad discipulos suos curæ suæ commissos meliores reddendos facere possunt; qui denique in omni vita, institutis & actionibus hoc unum agit, atque in eo ad usque ultimum vitæ halitum perdurat, ut Deo & Soteri suo Jesu Christo in vita & morte placere possit. His virtutibus quantum per ingenii humani imbecillitatem licet, si ornatus est Theologus, vere pium eum esse jure contendimus. Non autem necesse esse puto *Audatores*, ut pluribus probem, necessum esse, ut Theologo hæc virtus insit: novimus omnes, neminem Christianorum spem beatæ immortalitatis habere, aut sanctissimæ disciplinæ alumnum esse posse, nisi idem pius sit. Totius Religionis Christianæ indoles atque natura ostendit, Deum hoc unum velle atque agere, ut homines multipli errorum labyrintho seducti, vitiisque immersi per Jesum Christum in tutam ac plenam veræ felicitatis possessionem vindicentur. Et quid tandem aliud animo Theologi infixum esse debet, quam hoc, nimirum ut veritatem, quæ secundum pietatem est, non tantum validissimis argumentis probet, aliisque commendet; sed & ut ipsem et vim ejus sentiat? non est Religio Christiana similis decantatae Philosophiae Veterum, in qua pietas & virtus a Sapientia tot laudibus elata penitus erat secreta, & in solvendis spinosis, dubiis atque incertis quæstionibus unice occupata. Religio Christiana, quanta quanta hoc unum curat, ut homines non tam sapientiores, quam vero potissimum meliores reddat; atque hoc ipsum fatis superque ostendit, eam doctrinam non solum tanquam plenam Deo, & tanquam veram sapientiam esse commendandam, sed in animum potissimum

mum alte demittendam; atque adeo ipse Theologus, quam vim in animos hominum habeat, primus experiundo discere debet. Eruditus equidem potest esse Theologus, in omni disciplinarum genere versatus, clarus, & magnum literati orbis decus; at cælestis Sapientiæ vim capere, sentire, immensas divinæ Bonitatis divitias per Christum partas gustare, nisi pius sit non potest. Ubi vero semel mascula Pietas totum ejus pectus pervasit, altissimasque in animo radices egit, fieri aliter non potest, quin maximo ardore incitatus sanctissimam Religionem aliis sit inculcaturus, omnibusque Auditoribus suis incredibilem ejus efficaciam commendaturus. Cumque brevis & expedita ad Sapientiam via sit per exempla, difficilis vero per præcepta, hoc ipso satis edocetur Theologus noster, sibi non solum esse incumbendum, ut admirabilem Religionis præstantiam & incredibilem vim ad curandos & tollendos animi morbos Auditoribus suis ostendat, sed & Ducis ad instar, quid tentandum sit, quidque vires a Deo confirmatae valeant, luculenter commonstret. In altissimo quasi loco positus est Theologus, ad eum convertit quisque oculos suos. Hæc Pietas mediocri etiam cum doctrina conjuncta plus valet, quam vastissima Eruditio. Eruditionem equidem homines admirantur, diligentiam atque ingenii acumen laudant; at vere Sapientes, si Pietas desit, scopo suo excidisse Theologum, & magno labore nil aut parum profecisse adserent: verbo, Theologus sine Pietate *Histrion* est, qui verbosis strophis multum de efficacia Medicinæ spiritualis equidem garrit, nunquam autem per vitam vim tantopere celebrati Boni sensit. Et unde quæso est Auditorius.

res, quod tot homines in urbe & agro, centies licet de cælestis disciplinæ excellentia edocti, tam remoti tamen sint a vera pietate? Scio plures hujus mali caussas dari posse, quæ plurimum ad hoc conferunt: at ignoscite, quotquot Sacris operamini, atque V. D. Ministri & Theologi vocamini, si dicam, inter præcipuas degeneris Christianismi caussas referendos esse ipsorum Docentium malos mores. Num enim credibile est, homines, in primis ad malum inclinatos & præjudicatis opinionibus de Pietatis natura atque indole imbutos, credituros esse, vera esse, quæ de Pietatis necessitate & efficacia Religionis Christianæ dicuntur, si Doctor equidem publicus pro Cathedra eas virtutes in cœlum tollat laudibus, ipsi vero Auditores non solum suspicari, sed vel manibus tandem palpare possunt, eum æque ac cæteram turbam omnibus, aut certo cuidam, eique pestilentissimo, vitio esse immersum? an non potius sic secum cogitabunt: Si seria res esset morum emendatio, si cum salutis dispendio conjuncta vitæ improbitas, si æternum felices futuri essent pii, contra miserrimi impii, atque de hisce omnibus convictus atque persuasus esset Doctor noster, num credibile tandem eum superbiæ, luxuriæ, avaritiæ tantopere fore addictum, vitamque a decretis suis adeo abhorrentem victurum esse?

Novi quidem *Auditores*, homines ita ratiocinantes non culpa vacuos propterea esse, neque a vitæ morumque ratione, quam sequitur V. D. Minister & Theologus, Auditorum salutem suspensam esse; at quin ejusmodi vita occasio sit infinitorum malorum, atque ingens hominum turba, depre-

deprehensis tot vitiis sacrī operantium ad mala
perpetranda valde proclives reddantur, consensu-
ros credo, quotquot verum dicere volunt, &
possunt: ut autem melius innotescat, quam ne-
cessarium sit hoc Pietatis in Theologo studium,
cogitandum, cui potissimum operi Theologo per
omnem vitam vacandum sit. Nimirum non so-
lum sanctissima Religionis capita rite explicare, so-
lide probare & vindicare, sed & quantum in se
est, in id omnibus viribus conniti debet, ut in
urbe & agro non solum tales constituantur Reli-
gionis Doctores, qui hæc ipsa saluberrima discipli-
næ sacræ decreta juvenes atque senes pariter edo-
cere possint, sed hoc potissimum, ut iidem pii
sint, Dei amantes, atque castissimo Dei & gloriæ
eius Zelo incensi. Si Theologus effecit, ut ali-
quot Auditorum suorum sint docti, si omnes sy-
stematis partes intelligunt, si cum dissentientibus
scite disputare possunt, si ex vario Eruditionis pe-
nu ad sacrarum Literarum interpretationem, vel
Antiquitatis Ecclesiasticæ illustrationem aliquid con-
ferre possunt, non parum equidem lucratus est
Theologus noster; at si idem eruditus ejus disci-
pulus avarus est, si superbus, disputax, aut gar-
rulus; si egregius formarum spectator est, aut lu-
xuriæ deditus, si parum curat res ad veram pie-
tatem commendandam facientes, si eum nunquam
tangunt, nunquam insomnem reddunt tot peccata
& errorum monstra, quibus Orbis Christianus
horret, parum certe promovit Theologus noster.
Si vero omni sua industria hoc unum obtinuit, ut
Ministros aliquos vero pietatis amore incensos red-
dere potuerit, felix est, & satis se vixisse arbitrari
potest officiumque Theologi implesse, quoniam

labore suo aliquos homines ab erroribus liberatos
ad iter cælestē direxerit.

At num credibile denuo est, *Auditores*, Theologum cælestem hanc vim doctrinæ Jesu Christi ita commendaturum, atque omni virium contentione enisurum, ut tales constituant Sacrorum Antistites, si ipsemet amore Dei & pietate omni vacuus est, & nunquam per vitam cælestis hujus disciplinæ vim atque dulcedinem gustavit? verbo, sine Piete Theologus neque modestus neque pacificus esse potest: Eruditio vero omnis non magis ipsius animo proderit, quam difficiles quorundam Eрудitorum nugæ ad veram Sapientiam conferre possunt.

Sed contrahenda sunt Orationis vela, & ad portum citis passibus est festinandum. Audivisti Aud. O. O. *Nobilissimi*, quibus mea opinione Virtutibus ornatum esse oporteat Theologum, quidque ei faciendum sit, siquidem tanto munere cum laude defungi velit. Debuisset longe plura, si per temporis spatium licuisset adjicere, at ejus habenda est ratio. Igitur, quantum ad finem, quem intendi, spectat, sine mora solemni huic actui finem possem imponere. At duo ante mihi præstanta esse pulchre video, idque pietatem, & Majorum consuetudinem jure postulare persuasus sum. Prius est, ut de Cl. *Antecessoris* mei vita, fatis, atque virtutibus, quibus floruit, breviter aliquid adjiciam; posterius vero, ut *Amplissimis* atque *Venerandis* hujus *Illustr. Gymnasii Proceribus* dignas publice pro collatis in me beneficiis persolvam grates, meque,

meque , quantum verbis consequi licet , porro
Benevolentiae eorum commendem.

Quod ad Vitam , fata atque Virtutes *Clarissimi Antecessoris* attinet , missis rethoricationibus , & undique quæsitis elogiis ex prolixiore βιογραφίᾳ ab ipso pie defuncto olim consignata , ea quæ ad Institutum nostrum pertinent , in summam contraham , atque servato temporis ordine , quantum quæque mihi nosse datum est , narrabo .

Natus est autem *JOH. RODOLPHUS CRAMES*
RUS nunc pie defunctus An. 1678 die 14 Februarii ,
Elcoviae , Patre Viro admodum Reverendo *J. Jacobo Cramerio* , Classis Elcoviensis *Camerario* , matre vero *Dorothea Huldrica* : jactis apud Parentem Linguae Latinæ & Græcæ fundamentis , 1691. Tigurum missus , hospitio & mensa usus Avunculi , Viri *Pl. Reverendi J. Jacobi Huldrici* , *Canonici* , & ad ædem Sp. S. *Pastoris* : adjutus autem est *Cramerus* noster juvenis in studiis suis promovendis a fratre suo *JACOBO* , Viro postea *Clarissimo* , sed præmatura morte rebus humanis exempto .

Consilio optimorum Parentum & Amicorum Medicinæ vacare debuerat studiis Noster ; at postquam inopina morte Parens 1693 decepsisset , filius fratri obtemperatus totum sese sanctioribus disciplinis tradiderat , atque in iis singulari studio atque animi contentione ita profecerat , itaque sese Reverendis Præsidibus probaverat ut An. 1699. in numerum V. D. Ministrorum fuerit receptus . Eodem vero anno cum fratre doctissimo , ad docendam Theologiam *Herbornam* vocato , ad no-

bile hoc optimarum artium ac disciplinarum Emporium commigravit. Hic per biennium substitit, ab ore fratris pendens singulari cum fructu illius institutione publica & privata usus est, auditis etiam Cl. Viris *Hildebrando*, *Florino*, *Kirchmeyero*, *Dukero* & *Schrammio*. Non leviter autem Nostrum turbaverat peracerba mors Fratris optimi, atque doctissimi, febri hectica in ipso ætatis flore consumti, Tigurique An. 1702 demortui.

Ipse interea, ut cursum studiorum absolveret, atque Fratris olim datis monitis obtemperaret, maioresque in Antiquitatibus hebraicis progressus faceret, relicta *Herborna* Nassoviorum totius Belgii splendidissimam lucem, *Lugdunum Batavorum* contendit, atque ibi familiariter usus est Cl. Viris, *Triglandio*, *Markio*, *Witsio*, optime Nostro ob singularem diligentiam, Fratrisque Eruditionem & commendationem cupientibus. *Triglandius* in primis Fratris precibus motus effecerat, ut ædibus & institutione Cl. *Surenhusi* Prof. L. Hebraicæ Amstelodamensis uti posset, adhibito etiam ad hæc studia prosequenda *Rabbino*, *Isaco Polono*, quocum aliquot tractatus Talmudis, adhibitis etiam Commentariis Gemaricis, evolverat. Salutaverat noster Amstelodami frequenter doctissimos Viros, *Stesonem*, *van Leuwen*, *Alphenium*, *Limborchium*, & *Meibomium*.

Postquam autem Amplissimum Gymnasii nostri *Procerum Benevolentia Cramerus* noster ad prosequenda studia Philologica eximum nactus fuerat stipendium, hortatus eum est Frater tunc temporis adhuc in vivis, ut de specimine hebraico edendo,

do, atque *Amplissimo Magistratui nostro ad gratam mentem testandam inscribendo serio cogitaret: Cujus voluntati obsecundaturus noster, adhibitis in consilium Professoribus Lugdunensibus, ad vertendas Constitutiones de Primitivis seu *Hilcoh Biccurim*, notisque Philologicis illustrandas animum adjecerat: Quem laborem per modum septem disputationum sub præsidio Cl. Virorum, *Triglandii*, *Markii*, & *Witsii*, additis ad singulas disputaciones ἐπιμετροῖς ex variis disciplinis de promtis, sumtibus Academiæ Lugduno-Batavæ edi curavit.*

Postquam autem doctissimus Frater, ut dixeramus, præcoci nimium fato abreptus fuerat, *Amplissimi & Venerandi Scholæ nostræ Proceres absensem nostrum Cramerum* in locum defuncti Fratris substituerunt, demandata illi L. Hebraicæ Professoris in Collegio Inferiori, quod Humanitatis vocant, provincia.

Audito hoc læto nuncio *Noster* sine mora circa Junium An. 1702 itineri sese accinxit, salutatissime, qui in itinere occurrebant, Viris Celeberrimis, insigni Eruditionis copia locupletatus, salvus & incolumis ad suos fuit in patriam delatus. Redux oblato *Magnificentissimis Patriæ Patribus* libro in Belgio, ut dixeramus, elaborato, d. 18. Septembris novum munus auspicatus est Oratione inaugurali habita de *Philologis a Reformatione in Schola Tigurina Claris.*

An. 1703 thori sociam sibi adjunxerat lectissimam fæminam, *Dorotheam Werthmüller*, ex quo conjugio illi aliquot liberi nati, quorum pars ma-

ture deceffit, relictis duntaxat in vivis Filia, nupta V. Reverendo GEORGIO HIRZELIO, nunc in Templo Carolino Archidiacono primario Vigilantissimo, Filioque JOANNE JACOBO, in Collegio Humanitatis Professoris Theologiae Catecheticae munere cum laude defun- gente.

An. 1705. post discessum Cl. Suizeri, Professo-
ris Theologiæ Heidelbergensis, facta, ut fieri so-
let, stationum mutatione, demandata fuit Cramero
nostro Historiæ Sacrae & Profanæ docendi pro-
vincia, cui dignitati mox ita volentibus Utriusque
Ordinis Amplissimis Praesidibus aliud officium adjun-
ixerant, nimirum ut esset Illustri Senatus Ecclesiastici
Collegio ab Actis, quo officio difficillimis tempori-
bus per 13 annos singulari cum industria defun-
ctus est.

An. sequente 1706 Professionem Linguæ He-
braicæ in Collegio Carolino ornare incepit, sub-
stituto in ejus locum H. Hirzelio, Linguae postea
Græcae Professore Celeberrimo, ante aliquot annos cæ-
litum choro adscripto. Hoc ipso autem anno
ad emendandam & perficiendam H. Altingii Histo-
riam Ecclesiasticam animum adjecit, quam etiam,
ut & Cl. Suizeri Chronologiam ad suam usque
ætatem magna cum industria perduxit.

Postquam autem per aliquot annos singulari
cum diligentia, nec minore cum successu deman-
datis sibi officiis vacasset, variisque Collegiis pri-
vatis & publicis non solum optimarum Literarum
studioſos sibi devinxisset, sed inprimis Amplissimis
Præ-

Præsidibus sese commendasset, anno labentis Seculi
17 in Collegium Reverendorum Canonicorum fuit re-
ceptus, præstataque fideliter opera Venerando *La-*
vatero, Theologiæ Professori Præstantissimo, sed
animo & corpore tum temporis languenti, An. 1725
tandem, post Clarissimi hujus Viri obitum crea-
tus est Veteris, ut vocant, Testamenti Professor,
cui dignitati An. 1731, post obitum Cl. *Holzhalpii*,
gravissimum *Venerandi Canonicorum Capituli Decani*
munus adjectum, & denique mortuo Cl. *Hottin-*
gero, Eidem An. 1735 in Professione Theologiæ
N. Testamenti successit.

At hi ipsi concatenati labores & honores; hæc
ipsa munera atque onera, ut est cum rebus hu-
manis comparatum, non parum animi, potissi-
mum vero corporis, cuius fulturis animus susti-
netur, vires attenuarunt atque fregerunt: duo
ferme anni sunt, cum externa corporis specie vi-
gorem referente fortis tamen & latus & alacer esse
desineret; ex quo facile erat ad conjiciendum, in-
tus latere, quod mortalitatem celeraret. Haud
multo post manifestis indiciis proditum est, præ-
stantissimum Virum non bona uti valetudine, &
malo corporis habitu omnia alimenta corrupti.
Ipse sæpenumero inter familiares de valetudine ad-
versa ita querebatur, ut quisque intelligeret, eum
quotidie mori, nec pigre & meticulose, sed con-
firmato animo ultimis appropinquare: testis etiam
præter hæc *Meditatio Theologica* in egregia *Pauli*
II. ad Corinth. V: 1. verba, ab Auctore in ipso
languore conscripta & a nobis edita, cui aliae in-
super ejusdem argumenti erant, si per fata licuisset,
addendæ. Sperabant equidem Boni omnes futu-

rum, ut hac illave medicina languentis vires refocillarentur; at aliter Sapientissimo omnium rerum Moderatori visum. Posteaquam enim pauculos dies cum invalescente difficultate spirandi, quæ hydropem pectoralem prænuntiabat, collutatus esset, pridie Eidus Julias placide, nil tale, qui ægroto adstiterant, opinantibus, supremum peregrinationis diem explevit, vix dum LX ætatis annum ingressus. *Fuit, Fuit,* ergo Cramerus noster, longiore vita, si quisquam alias, dignissimus, vocatus a summo totius Orbis Rectore ex tenebris ad splendidissimam lucem, ad ærumnarum, curarum concatenatorumque laborum quietem, & cælicolarum choris mistus, delicias a Jesu partas cœpit prælibare.

De virtutibus ipsius & Eruditione ut prolixe differam necesse non est. Cum enim Vos omnes testes habeam, quanta cum diligentia, cura atque sollicitudine spartam utramque exornarit; quos labores, quas molestias devoraverit; quot egregios libros scripserit; quanta Eruditione, Pietate, gravitate atque humanitate eluxerit; quam bene de Ecclesia nostra & Gymnasio nostro meritus fuerit; pluribus dicere nil attinet. Deo potius O. M. æternas dicamus grates, quod Cramerum Scholæ nostræ bono per plures annos concesserit, Eumque rogemus, ut tales semper nobis concedat Doctores, qui Eruditione, Pietate, morum gravitate cæterisque Bonorum Virorum virtutibus ornati, nobilitatique sint.

Quum autem, *Numine Optimo Maximo* ita cuncta benigne moderante atque disponente, factum sit,
ut

ut post excessum Cl. Crameri humeris meis gravissimum Theologiæ Professoris munus imponeretur, ad Vos Amplissimi, Nobilissimi, Venerandi utriusque ordinis Proceres me converto, Vobisque quibus possum verbis pro Benevolentia erga me indignum gratias ago, acturus porro, dum spiritus hos meos rexerit artus. Scio quam grave mihi & sanctum impositum sit munus; pulcre video, quanta diligentia, perspicacia, quam incredibili labore opus sit ad hanc Provinciam rite & digne exornandam & tuendam; sentio denique tenuem saltem umbram earum virtutum, quarum supra mentionem feceram, quæque in *Beato Antecessore* meo eluxerant, in me deprehendi. Interim cum ea sim ætate, qua ad ferendos labores & res quasque secundum pretium suum expendendas aptior nulla sit, labori insuper, meditationi & lectioni quotidiane adsuetus sim, spem non vanam habere potestis, me quantum ingenio & pertinaci diligentia possum, omnibus viribus connisurum, ut tanto favore me dignum reddam. Eruditionem, ingenii acumen, atque perspicaciam non semel; diligentiam autem, & bonam officio suo defungendi voluntatem nunquam desiderabitis. Quod labore, industria, & ingenio comparare non possum, id ut ardentissimis precibus a Deo obtineam, connitar. Quidquid ad veram, atque salutarem Religionem rite explicandam, inculcandam latiusque proferendam, ad Salutem Patriæ nostræ dulcissimæ promovendam, ad Pietatis studium eheu nostra ætate non parum imminutum commendandum facere potest, non negligam. Cum Auditoribus meis publice & privatim ea tractabo, quæ ad veri nominis Naziræos, & dignos S. Ministerii

nisterii Candidatos efficiendos facere possunt. Jactis solidis veræ Religionis fundamentis, rite inter se, quantum mihi cernere datum est, coagmentatis, mox in Antiquitatem Ecclesiasticam, & primæ nascentis Ecclesiæ tempora excurram; mox utilissima Ethicæ Christianæ præcepta, officia præser-tim V. D. Ministrorum explicabo & inculcabo; mox in historiæ Literariæ campum cum Auditori-bus meis exspatiabor, atque veræ Eruditionis Theologicæ fontes detegam; mox gravissima S. Literarum capita & testimonia explicabo; mox denique veterum & recentiorum Hæreticorum systemata excutiam, quibusque præsidiis & argu-mentis oppugnari debeant, ostendam. Verbo, quicquid a Doctore veritatis, quæ secundum pie-tatem est, jure postulari potest, quantum in me cadit & intelligendo consequi possum, strenue exequar. Ita credo vos Benevolentiæ vestræ erga me male parvum, & suffragiorum vestrorum nun-quam pœnitabit: sic Deus, cuius favor nullis meis provocatus meritis ab ipsa juventute erga me singularis erat, aderit porro consiliis, conatibus & laboribus meis; sic denique vera Eruditio Theo-logicæ, & mascula Pietas caput inter nos efferet & ignorantia cum impietate, suis dejectæ sedibus, frustra frænos mordebunt.

Pergite Viri Amplissimi, Patriæ Patres Optimi de vera Eruditione & Pietate bene mereri. Adoles-centes amore Literarum & probitatis incensos di-gnos vestris laudibus & favore vestro judicate; nullius stemmatis homines, sed eruditos, perspi-caces, modestos, in lucem protrahite, atque ostendite porro non tam generi quam virtuti po-tius

tius & bene meritis sua esse deposita præmia, & aditum ad dignitates & honores optimo cuique patere. Sic *Tigurum nostrum*, quod optimarum Artium ac Disciplinarum hactenus officina, & doctissimorum Virorum Seminarium fuerat, porro florebit, & Eruditio, Pietas & Pax ad finem usque Seculorum inter nos dominabuntur. *Deus T. O. M.* porro vestris, *Viri Amplissimi, Nobilissimi, Consiliis ex alto benedicat, Reipublicæ vestræ multum indies adjiciat, eam in tuto collocet, omnibusque iis bonis, quæ ad Rempublicam aliquam omni ex parte felicem beatamque, quantum in his terris fieri potest, reddendam facere possunt, exornet & accumulet.*

Sed ad VOS etiam Oratio mea, seu pectus potius omne meum sese convertit, *Viri Pl. Reverendi, Celeberrimi, Excellentissimi, Tigurinæ Scholæ, atque Ecclesiæ Lumina, atque Columina.* Vestra institutione, auxilio, Benevolentia, votis denique atque punctis vestris factum est, ut non solum Eruditionis vestris sub auspiciis jecerim funda-
menta, atque nomen aliquod mihi comparaverim, sed & vobis post Deum Immortalem tribuo, quod post absolutum ex legibus vestris Institutionis publicæ cursum, atque exhibita qualiscunque diligentiae Specimina dignum publico Professoris munere judicaveritis, eoque temporis spatio, variis beneficiis, adfectus vestri in me indignum testibus uberrimis, adfeceritis; Vestræ denique Pietati, Benevolentiae, atque favori tribuo, quod me in Collegium vestrum splendidissimum receperitis, dignumque existimaveritis, cui gravissimum Theologiæ Professoris munus coaccederetis. Pro qui-
bus

bus omnibus Vobis heic publice grates persolvo,
 quas possum maximas, Deumque O. M. cum iis
 referendis impar sim, in vota voco, ut cumula-
 tim ea rependere, consiliis vestris, vestris conati-
 bus, laboribus atque familiis denique vestris bene-
 dicere, votaque omnia vestra atque cæpta secun-
 dare velit. Simul vero *Vos Collegas Reverendos* at-
 que omni pietate colendos rogo atque obsecro,
 ut consiliis vestris, & Eruditione atque experien-
 tia longo rerum usu confirmata, & late splendente,
 mihi adesse, & ubi, quod non raro fiet, auxilio
 vestro opus erit, me juvetis. Olim dum amæ-
 nioribus & facilitioribus studiis vacabam, dignum
 judicastiis favore vestro, saluberrimaque suppedita-
 stis consilia; sustinete ergo me non sine maxima
 sollicitudine, atque suspiriis gravissimum munus
 subeuntem, meque, qui omnia vobis debeo, ve-
 strique cupidissimus sum, porro amicitia vestra di-
 gnum habetote. Cumque probe sciatis, *Viri Præ-
 fides*, quantum ad docendas & proferendas opti-
 marum artium, sacrarum præsertim, disciplinas,
 bona fama atque existimatio Docentis conferre pos-
 sit, Innocentiam quæso meam, sicuti eam im-
 pugnari animadverteritis, strenue vindicate. Hoc
 unum, Deum testor in votis meis est, ut possim
 $\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\nu\tau\iota\pi\iota\alpha\pi\iota\pi\iota\alpha$. Lites omnes & contentiones
 cane pejus & angue fugio, nihilque magis opto,
 quam ut in Museo meo sine strepitu & rixis, inter
 optimarum Literarum studia & serias meditationes
 ætatem & vires meas consumam; efficite igitur
 quæso, ut susurrones quosvis longe ab animis &
 auribus vestris removeatis: *Zimmermannum* vero,
 ubi eum officio suo strenue defungi, bonum vi-
 rum atque Theologum, veritatis, pacis atque
 pieta-

pietatis amantissimum esse videbitis, quam laudem, ut imperiti & pacis inimici homines mihi non eripiant, omnibus viribus connitar, Præsidio vestro tuemini. Ego ut favore vestro dignum me reddam, omnem curam atque cogitationem convertam, neminique, mecum rixandi, nedum insultandi mihi ullam unquam, quantum prudentia & modestia effici potest, occasionem subministrabo.

Te vero, Reverende, ac Clarissime LAVATERE, Collegam posthac in eodem munere obeundo futurum Conjunctissimum, Te inquam oro atque rogo, ut me familiari tuo congressu amicitiaque vere intimam dignum habeas, auxilioque ac præsidio tuo mihi adfis. Tu equidem non multum ætate, Eruditione vero, vasta lectione, experientia, atque ingenio me longissime superas; Tu omnes Eruditonis Theologicæ sinus perreptasti, atque spatiolum hujus disciplinæ campum emensus es, ego vero tyro sum, & intra metam consisto. Ad Te ergo dubiis in rebus recurram; Te in consilium vocabo; ex Te quid plurimum ad sanctiores disciplinas rite tradendas conferre possit, edoceri cupiam.

Fac ergo *Vir Præstantissime*, ut animi nostri posthac sint conjunctissimi; fac junctis viribus, quæ ad cælestem Sapientiam docendam, & disseminandam, impietatem vero & Incredulitatem ubique eheu caput tollentem eradicandam facere possunt, consulamus. Ostendamus quælo Exemplo nostro, quid Eruditio cum pacis studio in Ecclesia & Republica efficere possit: facessat a nobis *odium Theologicum*, quod non sine sanctissi-

mæ disciplinæ damno & contemtu in proverbium abiit; æquo animo, si forte, ut sunt hominum ingenia, in omnibus minutis opinionibus & punctis non conspiremus, mutuum dissensum fera-
mus, atque satis habeamus, quod in Jesu Christi doctrina caste pureque docenda, iisque quæ cum salute conjuncta sunt concordes simus; occlu-
damus quæso aures malevolis amicitiam nostram & mutuum amorem turbare conantibus, atque ge-
neroſo impetu incitati ad Regnum Jesu Christi ampliandum cogitationes nostras, studia nostra,
& labores conjungamus. Deus, fons omnis Eru-
ditionis atque Sapientiæ porro *Tuis*, & cætero-
rum *Illustris Gymnasii Doctorum* adsit cœptis, eorum laboribus benedicat, florentesque corporis atque animi vires conservet, atque tueatur, seroque tan-
dem vos omnes, qui pro sanctissima Jesu Christi disciplina, optimisque studiis & artibus, vires consumsistis, ad divinum illud animorum concilium migrare jubeat!

Sed ad vos tandem etiam pervenio *Optimarum artium ac disciplinarum alumni*, futuri posthac de novo deliciæ meæ atque gaudium. Quam pri-
mum gravissimo muneri Theologiæ Professoris ad-
motus eram, variæ neque leves sollicitudines ani-
mum meum invaserunt: obversabatur animo meo studii Theologici difficultas, multiplex disciplina-
rum, quibus hodie conclusa est, varietas, virium mearum imbecillitas, & temporum eheu quibus vivimus infelicitas, ut alia plura silentio præte-
ream. Hæc animum meum variis curis circum-
ventum turbaverant, atque effecerant, ut non sine metu atque suspiciis humeris meis gravissimum
onus

onus susciperem. Inter varias autem rationes, quæ quidem ad animum sumendum, strenueque demandatum officium aggrediendum me induxerant, præter alias ea non minima fuit, quod non solum in priore statione muneri meo vacanti affectum vestrum erga me abunde demonstravistis, attente mea dicta avidisque auribus excepistis, sed in primis quod singulari gaudio affecti estis, postquam *Ampliss.* & *Venerand.* *Præsidum* voluntate splendissimam hanc Provinciam in me delatam fuisse audivistis. Hic certe affectus in me non vanum credo mihi augurium erat, vos in rebus longe difficilioribus, magisque momentosis, imo cum salute vestra arctissime conjunctis vacivas mihi aures præbituros, & lætiſſimo animo mecum in patentissimum Eruditionis Theologicæ campum expatiaturos, atque saluberrimos fructus divinæ hujus disciplinæ incredibili cum desiderio decerpturos. Agite igitur optimarum artium ac disciplinarum studiosi, vos in primis Deo sacri Naziræi, efficite, ut ego cum gaudio novo huic muneri meo vacare possim. Vobis denuo offero omnia mea studia atque officia: patebit vobis liber ad me aditus, Museum meum & res mea libraria: vobiscum amice, quid ad studia Theologica rite tractanda postuletur, differam: optimos libros, qui ad disciplinam hanc pertinent, enumerabo; publice & privatim ea vobiscum communicabo, de quibus edoctus ipse sum: ubi quid ignoro, corde fatebor; claris & perspicuis nullas offundam tenebras; ad disciplinas gravissimas reverenter & pio animo tractandas, quibus possum vos indicam argumentis; quo quis diligentior, veritatis & pietatis amantior est, eo mihi acceptus magis erit.

atque gratus, ejus saluti, studiis, commodis, promotionibus, quantum in me est, consulam, nullo habito generis, vel nobilioris vel obscurioris respectu: negligentes vero, non diffitebor, & pravis studiis atque voluptatibus deditos, veneri & luxuriæ litantes, pigrosque fucos procul a me arcebo, imo in eos asperrimus ero, neque quantum per me stabit, unquam concedam, ut tales ad pascendas oves Jesu Christi sanguine redemptas mittantur, præsertim postquam omnes pii satis superque edociti sunt, atque gemunt, malam quorundam Pastorum vitam, & turpissimam rerum divinarum ignorantiam, atque in munere sanctissimo obeundo supinam negligentiam, degeneris Christianismi non postremam caussam esse.

Per Deum igitur Immortalem & Pastorem ovium verum Jesum Christum futurum olim meum & vestrum, imo totius orbis Judicem, vos oro atque obtestor, ut mature cogitetis, quam grave atque sanctum sit V. D. Ministri munus, quanta ab eo postulentur, qui digne eo defungi velit, quamque sit pœna gravissima, quam subiiciuntur sunt negligentes rerum sanctissimarum tractatores; quanta contra illi insit præstantia, dignitas, merces præsertim reposita iis, qui vires a Deo concessas ad proferendum & ampliandum cælestè Jesu Christi Regnum impendunt, ac consumunt.

Deus, qui ipse suprema est Eruditio ac Sapientia, intellectum vestrum rerum divinissimarum & saluberrimarum cognitione imbuat, voluntatemque ad tanta, tamque cælestia Bona avide perpendenda & expetenda suavissime ac efficacissime

cissime trahat, ut a Deo edocti ipsimet tandem credatis, & sentiatis, nihil esse officio vobis injuncto gravius, nihil pulchrius, præstantiusque denique nihil & generi humano utilius.

Ad Te tandem mentem animumque converto
 O. M. Deus omnis boni fons & origo. Tuam
 opem supplex imploro, Teque venerabundus oro,
 ut servo tuo adsis Tu Spiritu tuo, & gratia tua.
Tu Clementissime Deus, me inde a puerō singulari
 ratione adjuvisti, rexisti, ac protexisti; *Tu* desi-
 derium aliquod divinæ Sapientiæ mature animo
 inseveristi; *Tu* inter virtutis & vitiorum confinia
 non semel positum a malis *ωρει δια πυρος* retraxi-
 sti. *Tu* dubiis & asperis in rebus caussam meam
 egisti, & solatium anxio attulisti; *Tu* luctanti cum
 tenui fortuna & obscuritate, amicos atque fauto-
 res præstantissimos conciliasti; *Tu* denique me nil
 tale ominus dignumque, non sine insigni fa-
 voris affectu, & adorando Regimine ad maxi-
 mum dignitatis gradum evexisti. Adesto igitur
 mihi porro gratia tua, atque effice, ut cum timo-
 re ac tremore, cum reverentia, simplicitate &
 candore provinciam mihi oblatam exornem. Re-
 ge me, Domine, secundum sanctissimum Bene-
 placitum tuum; fac sentiam, me nihil, quod ali-
 cujus momenti sit, in hoc munere sine Te posse.
 Effice quæso, ut non tam sollicitus sim, qua ra-
 tione doctus & celebris, quam vero ut pius, mo-
 destus & pacificus evadam Theologus: fac doctri-
 nam tuam summa cum reverentia tractem, & ad
 conscientiam attentissime dicta, factaque mea exi-
 gam.

Benedic quæso optime Deus laboribus & studiis meis ; adauge quæso numerum bonorum Pastorum : fac ut Pietas tandem caput tollat, Regnumque tuum ad ultimos terræ fines , secundum promissiones tuas extendatur. Benedic porro *Amplissimis nostris Patriæ Patribus , Clarissimis , & Venerandis Scholæ Proceribus , Docentibus & dissentibus , civibus denique omnibus :* fac denique ut Pietas cum Eruditione , Pax cum Veritatis studio ad finem Seculorum inter nos floreant.

D - I X I.

JO.